

לקראת הידברות ישירה בין ארצות הברית לאיראן

אפרים קם

בחודשים הקרובים תחל כנראה הידברות ישירה בין ארצות הברית לאיראן בסוגיית הגרעין האיראני. הנשיא הנכנס ברק אובמה דיבר על מהלך כזה כמה פעמים בטרם נבחר וגם לאחר היבחרו. לדבריו, הוא יהיה מוכן להיפגש במישור עם מנהיגי איראן כבר בשנה הראשונה לממשלו, אם הדבר יקדם את האינטרסים של ארצות הברית. אובמה אף הדגיש, כי ההידברות תוכל להתקיים ללא תנאים מוקדמים, משום שתנאים מוקדמים חשובים פחות מאשר הכנה זהירה של השיחות. יחד עם זאת, בשיחות עצמן הוא מתכוון לנקוט גישה תקיפה. אובמה סבור שמאמץ דיפלומטי מתואם ישנה את דעת הקהל העולמית כלפי גישתה של ארצות הברית אל המשטר האיראני ויחזק את אפשרויות הפעולה שלה כלפיו, אם זה לא יפסיק את מאמציו לפתח נשק גרעיני ואת פעילותו בעיראק.¹

בחודשים האחרונים הביעו אישים שונים בארצות הברית – בעיקר אישי ציבור וחוקרים במכוני מחקר – תמיכה בניסיון לפתוח בהידברות ישירה עם איראן בסוגיית הגרעין. כך, למשל, ראש המטות המשולבים של צבא ארצות הברית, אדמירל מייקל מולן, סבור כי תיתכן הידברות בדרג כלשהו עם איראן, כדי להבהיר את עמדות הצדדים,² ומרכז סבן במכון "ברוקינגס" פרסם, בשיתוף עם "המועצה ליחסי חוץ", נייר עמדה מפורט המצדד בהידברות עם המשטר האיראני, משום שכל החלופות האחרות נכשלו, או שהן כרוכות בסיכונים גדולים.³ אישי ציבור מעטים בארצות הברית ממשיכים, עם זאת, לנקוט גישה נוקשה יותר בעניין זה. ביניהם בולט סנאטור מקיין, מי שהיה המועמד לנשיאות מול ברק אובמה, שהתנגד למשא ומתן עם איראן ללא תנאים מוקדמים, וטען שמדובר בעמדת חולשה, וכי תמימות היא להניח שהידברות ישירה כזו תוביל להסכם.⁴ נכונותו של הנשיא

ד"ר אפרים קם, חוקר בכיר, סגן ראש המכון למחקרי ביטחון לאומי

החדש של ארצות הברית להידבר עם איראן מהווה, אפוא, היענות לדרישה גוברת בארצו למצות דרך זו.

מנהיגים איראניים קוראים מאז שנת 2006 לשיחות ישירות ללא תנאים מוקדמים עם ארצות הברית, והנשיא אחמדינג'אד ושר החוץ מותאקי הגיבו בחודשים האחרונים בחיוב על האפשרות של הידברות כזו, וכן על הרעיון שארצות הברית תפתח נציגות דיפלומטית בטהראן. אחמדינג'אד גם מיהר, באורח חריג, לברך את אובמה, על היבחרו. בריבזמן, משרד החוץ האיראני הודיע כי איראן לא תשעה לעולם את פעילות הגרעין שלה, ודחה את גישת "המקל והגזר" – של הידברות מתוך גישה קשוחה – שאובמה מציע. אישים איראניים אחרים מנמיכים את הציפיות מממשל אובמה, וטוענים שלא יהיה שונה מקודמיו.⁵ מאמר זה מבקש לבחון את המשמעויות של הידברות ישירה בין ארצות הברית לאיראן, אם זו אכן תתפתח.

ניסיון העבר

מאז המהפכה האסלאמית נעשו ניסיונות שונים לפתח הידברות בין ארצות הברית לאיראן בסוגיות מרכזיות הקשורות ביחסיהן. ניסיונות אלה נעשו הן ביוזמת הממשל האמריקאי והן ביוזמת המשטר האיראני. בדרך כלל, הניסיונות נכשלו מתחילתם, או שהניבו תוצאות קצרות מועד.

בחודשים הראשונים לאחר המהפכה באיראן, כאשר קבוצת אישים מתונים השתלבה בראשות המשטר האיראני, קיימו אישים איראניים בכירים – ובכללם ראש הממשלה ושרי החוץ וההגנה – מגעים עם אישים אמריקאים בכירים, ודנו בשיפור היחסים בין שתי המדינות ובחידוש אספקת הנשק האמריקאי לאיראן. ואולם השתלטותו המהירה של האגף הרדיקאלי על צמרת המשטר האיראני וניטרול הקבוצה המתונה בה – שהשתקפו גם בהשתלטות על שגרירות ארצות הברית בטהראן ותפיסת בני הערובה בה בנובמבר 1979 – הביאו לניתוק היחסים עם ארצות הברית. הנתק הביא להטלת סנקציות כלכליות מצד האחרונה על איראן, שהוחמרו בהדרגה מאז 1984. האגף הרדיקאלי שהוביל את המשטר באיראן פסל כל פשרנות כלפי ארצות הברית וגרס שהידברות עמה פירושה בגידה בערכי המשטר. גם סיום פרשת בני הערובה ב־1980 ואספקת הנשק המוגבלת לאיראן בפרשת "איראן-גייט" באמצע שנות השמונים, לא הביאו לשיפור היחסים בין שתי המדינות.

בשנות השמונים והתשעים גילו כמה מנהיגים איראניים, ובראשם הנשיאים רפסנג'אני ולאחריו חאתמי, נכונות להידברות ולהפשרה מסוימת ביחסים עם ארצות הברית. נכונות זו נבלמה על ידי ההנהגה האיראנית הרדיקאלית, ובראשה חומייני, ולאחריו חאמנהאי, שדחו כל הידברות עם הממשל האמריקאי, לפחות

עד שזה ישנה את יחסו לאיראן ויפסיק את תמיכתו בישראל. חאמנהאי אף קבע ב־1998, כי "איננו זקוקים לשיחות או ליחסים עם ארצות הברית. הממשל האמריקאי הוא אויב הרפובליקה האסלאמית".

ממשל הנשיא קלינטון הביע מפעם לפעם עניין פומבי בהידברות ובשיפור היחסים עם איראן, וגם נקט כמה צעדים להפגנת רצון טוב כלפיה. הבולט בהם היה נאומה של מזכירת המדינה אולברייט, במארס 2000, בו הביעה צער על שגיאות העבר במדיניות האמריקאית כלפי איראן, וכצעד של פיוס הודיעה על ביטול האיסור על ייבוא מוצרים מסוימים מאיראן לארצות הברית ועל ייצוא מוצרים מסוימים מארצות הברית לאיראן. ואולם ב־בזמן חזר ממשל קלינטון על תנאיו הבסיסיים לשיפור מהותי של היחסים עם איראן ולהסרת הסנקציות האמריקאיות שהוטלו עליה: הפסקת מאמציה לפתח נשק להשמדה המונית, לשבש את תהליך השלום הערבי־ישראלי ולסייע לטרור. תגובת איראן לצעדיו של ממשל קלינטון כלפיה הייתה חיובית אך מאופקת, והבהירה שאין די בצעדים אלה כדי להביא לשיפור מהותי ביחסי שתי המדינות. בפועל, אכן לא חל שינוי ממשי ביחסים אלה.

בתקופת ממשל בוש הבן נעשו ניסיונות נוספים לפתח הידברות בין שתי המדינות. בסוף שנת 2001, לפני וגם אחרי הפעולה הצבאית האמריקאית באפגניסטאן, התקיימו מגעים חשאיים בין נציגים אמריקאיים ואיראניים בג'נבה, בדרגי שגרירים, שעסקו בנושאי חילוץ והצלה לקראת הפעולה, בייצוב המצב באפגניסטאן ובתפיסת מנהיגי "אל־קאעדה". השיחות הביאו אמנם לכמה הסכמות לגבי אפגניסטאן, אך שיתוף הפעולה המוגבל הופסק כעבור כשנה וחצי על ידי ארצות הברית, בעקבות פיגוע בסעודיה שבוצע על ידי אנשי "אל־קאעדה", שארצות הברית טענה שביקשו וקיבלו מקלט באיראן.

בשנת 2003, על רקע הפעולה הצבאית האמריקאית בעיראק, הציעה איראן, באמצעות השגרירות השוויצרית בטהראן, המייצגת את האינטרסים של ארצות הברית שם, לקיים הידברות עם הממשל האמריקאי. לפי מידע שפורסם מאוחר יותר (גם על ידי איש ממשל בוש לשעבר), ההצעה האיראנית כללה נכונות להידבר על כל סוגיות המחלוקת בין שתי המדינות, ובכללן שיתוף פעולה בנושא הגרעין לצרכי שלום, הכרה באינטרסים ביטחוניים לגיטימיים של איראן, תיאום המאמצים בעיראק, קבלת היוזמה הסעודית לפתרון הבעיה הפלסטינית, והפסקת התמיכה האיראנית בארגונים פלסטיניים קיצוניים. הפרשה שנויה במחלוקת בארצות הברית: ממשל בוש סבר שההצעה אינה רצינית, וכי השגריר השוויצרי בטהראן הוסיף לה נופך משלו. לעומת זאת, גורמים שהיו בעבר חלק מהממשל האמריקאי טענו שההצעה האיראנית הייתה רצינית, אלא שהממשל אף לא ניסה לבדוק

אותה והתנגד לעצם המגעים עם איראן. מכל מקום ניתן לומר, כי מעבר למידע זה, לא היו אז כל סימנים מובהקים לכך שהאיראנים מוכנים לויתורים ממשיים בסוגיות המפתח.

במאי 2006 שינה ממשל בוש את גישתו והציע שארצות הברית תצטרף לשיחות שניהלו הממשלות האירופיות עם איראן בנושא הגרעין. ההצעה האמריקאית כללה גם תמריצים חשובים, כולל וויתור משמעותי: הפסקת התנגדותו של הממשל לפיתוח תוכנית גרעין אזרחית באיראן. עם זאת, ממשל בוש התנה את הצטרפותו לשיחות בהשעיית העשרת האורניום על ידי איראן ובהתמקדות בסוגיית הגרעין, וסרב להיכנס להידברות מקיפה עם איראן. ביולי 2008 הצטרף תת-מזכיר המדינה האמריקאי לפגישה אחת בין מדינות אירופה לאיראן בג'נבה, אך לא ניהל שיחות נפרדות עם נציגי איראן. עקב הדרישה האמריקאית שאיראן תשעה את העשרת האורניום, לא היה המשך להשתתפות ארצות הברית בשיחות אלו.

במארס 2007 התקיימה בבגדאד ועידה בת יום אחד, בדרג שגרירים, שדנה בייצוב המצב בעיראק. בוועידה השתתפו נציגים מעיראק, משכנותיה – כולל איראן – מחמש החברות הקבועות במועצת הביטחון וממדינות נוספות. הייתה זו הפעם הראשונה מזה שנים רבות שבה נפגשו נציגים אמריקאיים ואיראניים באורח רשמי ובפומבי. ואולם, שני הצדדים לא קיימו מגעים בלטרנליים, והוועידה עצמה לא הולידה תוצאות ממשיות.

כישלונם של ניסיונות ההידברות בין ארצות הברית לאיראן מלמד על הקשיים המובנים לפתח דו־שיח רציני, מעמיק ומתמשך בין שני הצדדים. הקושי הראשוני

מצוי בצד האיראני. מאז המהפכה נתפסת ארצות הברית בעיני האגף הרדיקאלי, המוביל והדומיננטי, של המשטר האיראני, כמקור הרוע בעולם. לכך נוספו מה שנתפס כעוולות העבר במדיניות האמריקאית כלפי איראן: הקשר ההדוק למשטר השאה; מעורבות ה־CIA בהפלת ראש ממשלת איראן הפופולרי, מוצאדק, ב־1953; התמיכה (החלקית) בעיראק במלחמתה באיראן; ותקיפת כלי שיט איראניים במפרץ והפלת מטוס נוסעים איראני בשלהי

כישלונם של ניסיונות ההידברות בין ארצות הברית לאיראן מלמד על הקשיים המובנים לפתח דו־שיח רציני, מעמיק ומתמשך בין שני הצדדים

אותה מלחמה. הנתק המכוון מארצות הברית נתפס אפוא כאחד מסמליה החשובים של המהפכה, שאין לוותר עליו, למרות המחיר הכבד שאיראן משלמת בעטיו.

יתר על כן, מתחילת שנות התשעים של המאה הקודמת נתפסת ארצות הברית בעיני המשטר האיראני כאיום החמור ביותר עליו. המשטר האיראני מאמין שארצות הברית עושה כמיטב יכולתה לערערו ולהפילו, להחלישו מבחינה צבאית וכלכלית באמצעות שורה של סנקציות, ולבודדו מבחינה מדינית. המשטר האיראני

גם מודאג מהנוכחות הצבאית המשמעותית שארצות הברית מקיימת במרחב המפרץ הפרסי בקרבת גבולות איראן, מטבעת המשטרים הקשורים בארצות הברית המקיפה אותה, ומפלישת ארצות הברית לשתי שכנותיה, אפגניסטאן ועיראק, במטרה להפיל את משטריהן, משום שחצו את "הקו האדום" בעיניה. קביעתו של ממשל בוש שאיראן הינה אחד משלושת מרכיביו של "ציר הרשע" העולמי, נתפסת בעיני המשטר האיראני כסימן לכוונותיו העוינות של הממשל האמריקאי כלפיו. מעל לכל אלה מרחף איומו של הממשל האמריקאי לבצע מהלך צבאי נגד מתקני הגרעין באיראן.

בארצות הברית עצמה, למרות ניסיונות ההידברות השונים, קיימת תחושה של עוינות וחשדנות עמוקה כלפי איראן. פרשת בני הערובה האמריקאים בטהראן (1979-1980) – כולל שריפת דגלי ארצות הברית והפגנות ההמונים בקריאות "מוות לארצות הברית" – הותירה משקע כבד של זעם, ותחושת חוסר אונים והשפלה. הממשלים האמריקאים השונים תפסו את איראן כאיום על אינטרסים מרכזיים של ארצות הברית ובהם אלה הקשורים במעמדה במפרץ הפרסי, בנוכחותה ופעילותה בעיראק, בבעלות בריתה ובראשן ישראל, בתהליך השלום הישראלי-ערבי וביציבות בלבנון. תפיסת איום זו ניזונה מהכלים שבהם משתמשת איראן לקידום יעדיה: מעורבות נרחבת בטרור, גם נגד יעדים אמריקאיים במזרח התיכון ("המדינה המעורבת ביותר בעולם בטרור", כהגדרת הממשל האמריקאי מדי שנה מאז 1984); חתרנות פנימית נגד בעלות בריתה של ארצות הברית באזור; וחזוק גורמים רדיקאליים במזרח התיכון ובעולם המוסלמי. מעל כל אלה מרחפת האמונה של הממשל האמריקאי, כי השגת נשק גרעיני על ידי איראן תחזק במידה משמעותית את האיומים שהוא מציב כלפי האינטרסים האמריקאיים ותערער את היציבות במזרח התיכון.

הידברות בין ממשל אובמה לאיראן – קשיים וסיכויים

פיתוח הידברות בין ממשל אובמה למשטר האיראני יעמוד בפני קשיים חמורים. לקחי היחסים בין ארצות הברית לאיראן מאז המהפכה אינם מעודדים. הידברות עתידה בין הצדדים, אם יוסכם עליה, תחל מתוך בסיס של חשדנות, ניכור ואף שנאה אצל שני הצדדים, המזינים אלה את אלה, ושמנעו עד כה דו־שיח רציני ביניהם. יתר על כן, הנתק הממושך והיעדר קשרים דיפלומטיים בין הצדדים, יחד עם המנטאליות השונה ביניהם, הביאו לכך שהן ארצות הברית והן איראן אינן מכירות ואינן מבינות זו את זו במידה מספקת, ועלולות שלא להיות ערות מספיק לרגישויות של הצד השני. עקב קשיים אלה, ומאחר שיש גורמים באיראן המסתייגים גם כיום מדו־שיח עם ארצות הברית, אין להוציא מכלל אפשרות שהידברות בין הצדדים לא תתפתח כלל.

ההידברות בין ארצות הברית לאיראן תעמוד בפני קשיים שיתוספו אל משקעי העבר:

א. מטרותיהם של הצדדים בסוגיית הגרעין האיראני הן שונות. הממשל האמריקאי יבקש להשתמש בהידברות כדי להניע את איראן להשעות את פעילותה הגרעינית החשודה ולבלום את חתירתה לנשק גרעיני. איראן, לעומת זאת, תבקש להשתמש בשיחות כדי להרוויח זמן לקידום תוכנית הגרעין שלה מבלי לוותר על האופציה להשיג נשק גרעיני, לזכות בהכרה אמריקאית במעמדה במפרץ הפרסי ולצמצם את האיום האמריקאי עליה. הפער בין הצדדים לגבי הסדר בסוגיית הגרעין גדול, ועד כה לא איפשר להשיג הבנה עם איראן. נטייתה של איראן להשתמש בטקטיקה של הונאה והסתרה תקשה על השגת הסדר אמין עמה.

ב. רוב טובות ההנאה שארצות הברית יכולה להציע לאיראן תמורת הפסקת המאמץ הגרעיני-צבאי שלה – בעיקר בתחומים הכלכלי והטכנולוגי – כבר הוצעו לה במהלך המשא ומתן שנוהל עמה על ידי הממשלות האירופיות במהלך שש השנים האחרונות, שארצות הברית הייתה שותפה לו מאחורי הקלעים. לא ברור אם יש לארצות הברית באמתחתה פיתויים חדשים, שבאמצעותם תוכל לשכנע את איראן להסכים לעסקה כוללת חדשה.

ג. יש להניח שהידברות בין ארצות הברית לאיראן תעסוק לא רק בסוגיית הגרעין, אלא גם בסוגיות האחרות העומדות על הפרק ביחסיהן: עיראק, הטרור, היחס לתהליך השלום הישראלי-ערבי, אינטרסי הצדדים במרחב המפרץ הפרסי, אפגניסטאן, הסנקציות המוטלות על איראן וסוגיות כלכליות וטכנולוגיות. להידברות כוללת יהיה יתרון, משום שהיא תאפשר לצדדים לנסות להגיע להסדר כולל של יחסיהם. ואולם הידברות כוללת גם עשויה להכביד על המשא ומתן, משום שהיא תדרוש זמן ניכר, ובכך תשחק לידי האיראנים, המבקשים להרוויח זמן.

שני הצדדים – ארצות הברית ואיראן – מגלים כיום נכונות רבה מבעבר לבחון את האפשרות לגשר על חילוקי הדעות ביניהם באמצעות הידברות

למרות כל הנאמר לעיל נראה, כי שני הצדדים מגלים כיום נכונות רבה מבעבר לבחון את האפשרות לגשר על חילוקי הדעות ביניהם באמצעות הידברות. לפיכך יתכן, שעצם נכונות זו, והאפשרות לבחון את עמדות הצדדים באמצעות מגע ישיר בין נציגיהם, יסייעו לקידום הידברות כזו, ואולי אף להשגת תוצאות בשיחות.

סוגיית הגרעין

גם אם השיחות שתתקיימנה בין ארצות הברית לאיראן יעסקו בסוגיות נוספות, תעמוד במוקדן סוגיית הגרעין. עד כה נמנעה הידברות ישירה ביניהן בסוגיה זו משום שארצות הברית, וכן המדינות האירופיות, התנו כל משא ומתן ממשי עם איראן בהשעייתה מראש של העשרת האורניום על ידה, ואילו איראן דחתה תנאי זה ודרשה לקיים משא ומתן ללא תנאים מוקדמים. אם ממשל אובמה יעמוד על קיום תנאי זה – המגובה על ידי החלטת מועצת הביטחון הדורשת מאיראן להשעות את העשרת האורניום – ספק רב אם איראן תסכים לנהל שיחות עם ארצות הברית. מול קושי זה כבר הודיע אובמה, כי יהיה מוכן למשא ומתן ללא תנאים מוקדמים. פירוש הדבר הוא שאובמה יהיה מוכן כנראה לוותר על התנאי של השעיית ההעשרה – ויתור שיהווה ניצחון טקטי חשוב לאיראן.

אובמה מדבר על נקיטת גישה תקיפה בשיחות עם איראן, וסביר להניח שיעשה זאת ויבקש לנהל אותן מעמדת כוח. אמנם, הוא לא פרט למה כוונתו, אך ניתן להניח שלא יהיה מוכן להקל את הסנקציות המוטלות על איראן כל עוד לא תעשה ויתורים מצדה, ויש להניח שאף יפעל להחמרתן. כדי להגביר את הלחץ על האיראנים הוא אף מדגיש שלא יסיר את האופציה הצבאית מעל סדר היום, וכי לעולם לא יהסס להשתמש בכוח צבאי כדי להגן על האינטרסים האמריקאיים.⁶ יתכן שאובמה יקצוב פרק זמן לשיחות, מלכתחילה או בדיעבד, כדי שלא לאפשר לאיראנים להרוויח זמן. אובמה גם מתכוון לתאם את מהלכיו עם מדינות נוספות – בעיקר עם האירופיות, אך אפשר שגם עם רוסיה וסין – כדי לקבל מהן גיבוי, הן אם יצליח בשיחות עם איראן והן אם ייכשל.

להלכה, קיימות שלוש אפשרויות שבהן הידברות אמריקאית-איראנית תצליח להביא להסדר בסוגיית הגרעין:

א. אם איראן תוותר על כוונתה לפתח נשק גרעיני ותסכים להשעיה של העשרת האורניום, תמורת ההטבות והתמריצים שתקבל מארצות הברית וערבויות ביטחון. הסבירות לכך נראית לא גבוהה בשלב זה.

ב. אם ארצות הברית תיסוג מנחישותה למנוע מאיראן להשיג נשק גרעיני, מתוך הנחה שלא ניתן לעצור אותה, וש"אפשר לחיות" עם איראן גרעינית. גם סבירותה של אפשרות זו נראית לא גבוהה.

ג. אם הצדדים יגיעו להסדר בסוגיית הגרעין, שייראה לארצות הברית כרע במיעוטו וכמאפשר לעצור

אובמה מדבר על נקיטת גישה תקיפה בשיחות עם איראן, וסביר להניח שיעשה זאת ויבקש לנהל אותן מעמדת כוח

את חתירתה של איראן לנשק גרעיני, אך בפועל יותיר סדקים שיאפשרו לה להמשיך להתקדם לנשק כזה. הסדר כזה יכול לכלול מתן אפשרות לאיראן להעשיר אורניום ברמה נמוכה, בכמות מוסכמת ומוגבלת, על אדמתה ותחת

פיקוח בינלאומי הדוק. זהו הסדר בעייתי מאד, משום שאם איראן לא תוותר על נחישותה להשיג נשק גרעיני, הוא יאפשר לה לנצל כל סדק בו כדי להמשיך לחתור לנשק כזה. מבחינה זו, עצם ההרשאה הבינלאומית לאיראן להעשיר אורניום על אדמתה, גם אם תחת פיקוח הדוק יותר, עלולה לשחרר אותה בפועל גם מהגבלות שונות הנוגעות לרכש טכנולוגיה וחומרים גרעיניים.

לאור הקשיים והמכשולים הכרוכים בשיחות ישירות בין ארצות הברית לאיראן, הסיכויים שהן יובילו להסדר מניח את הדעת בסוגיית הגרעין נראים לא גבוהים. אין זה מקרה שכמה ממשלים אמריקאיים נכשלו בקידום הידברות עם המשטר האסלאמי בטהראן. הצרוף של חשדנות וחוסר אמון גבוהים אצל כל אחד מהצדדים, המלבים אלה את אלה, פערי עמדות, מטרות מנוגדות ומנטליות שונה יכבידו מאד על המשא ומתן. מצד שני, יש גורמים היכולים לסייע להצלחת שיחות כאלו: עצם המגע האישי הישיר בין הצדדים, היכול לפתח דינאמיקה חיובית, והאפשרות שהממשל האמריקאי יציע לאיראן הטבות ותמריצים שטרם הציעה לה – בעיקר בתחום של מתן ערבויות לביטחונה, התחייבות להימנע מלתקוף אותה ולנסות להפיל את משטרה והכרה באינטרסים שלה במרחב המפרץ.

לממשל אובמה אין כנראה ציפיות גבוהות להשגת הסדר בסוגיית הגרעין האיראני באמצעות הידברות ישירה עם איראן. בהנחה זו, סביר להניח שהממשל החדש בארצות הברית יבקש לנסות למצות את הסיכוי שבהידברות. ואולם מטרותו העיקרית תהיה להוכיח – אם זו תיכשל – שניסה את כל הדרכים הדיפלומטיות להשגת הסדר, כדי לגייס לגיטימציה בינלאומית ופנימית לנקיטת צעדים נוקשים יותר כלפי איראן.

אם ההידברות עם איראן תיכשל, יצטרך ממשל אובמה לגבש דרך חלופית לטיפול בסוגיה. סביר להניח כי במקרה זה יחזור אובמה לקו הנוקשה שאפיין בדרך כלל את מדיניות ארצות הברית כלפי איראן מאז

המהפכה, ובעיקר תחת ממשל בוש הבן. אם כך יעשה, יבקש ממשל אובמה להשתמש בשני אמצעים נוספים: האחד, הרחבת שיתוף הפעולה הבינלאומי כדי להגביר את הלחץ והסנקציות על איראן, בטיעון שמיצה את ערוץ ההידברות הישירה אתה. חשיבות מיוחדת תהיה בהקשר זה לרתימתה של רוסיה למאמץ, מהלך העשוי לחייב הבנה כוללת יותר, גם בסוגיות נוספות, ביחסי

סביר להניח כי אם ההידברות עם איראן תיכשל, יחזור אובמה לקו הנוקשה שאפיין בדרך כלל את מדיניות ארצות הברית כלפי איראן

ממשל אובמה עם רוסיה. האמצעי השני שממשל אובמה עשוי לנקוט הוא מיצוי הסיכוי הטמון בפגיעותה הגוברת של איראן לסנקציות ולחצים כלכליים, הן עקב

ירידת מחירי הנפט – בהנחה שזו תישאר בעינה – והן עקב הרעת מצבה הכלכלי כתוצאה מהמשבר הכלכלי העולמי.

האם ממשל אובמה עשוי לפנות לדרך הצבאית אם ההידברות תיכשל ולא תוביל להסדר בסוגיית הגרעין? כבר נאמר כי אובמה – בדומה לקודמו – הדגיש שהאופציה הצבאית ממשיכה להימצא על סדר היום. ואולם יש להניח שאופציה זו לא תינקט לפחות בחודשים הקרובים – גם משום שהממשל החדש זקוק לזמן כדי לבחון את דרכי הפעולה שבפניו וגם משום שיבקש למצות את האופציה המדינית ולגייס תמיכה בינלאומית לצעדיו אם ההידברות עם איראן תיכשל. יתר על כן, הלך הרוח הנוכחי בארצות הברית, ובכלל זה בממסד הביטחוני האמריקאי, אינו מצדד בפעולה צבאית נגד איראן, ואם הממשל ישקול פעולה כזאת, יהיה עליו לגייס גם תמיכה פנימית למהלך כזה.

סיכום ומשמעויות לישראל

ממשל אובמה עומד כנראה ליזום הידברות ישירה עם איראן בסוגיית הגרעין, שסביר כי תכלול גם סוגיות נוספות המצויות על סדר יומן של ארצות הברית ואיראן. בכך יבקש הממשל הן להיענות לדרישה המועלית בארצות הברית ובאירופה למצות ערוץ זה לטיפול בסוגיית הגרעין, והן לגייס תמיכה בינלאומית רחבה יותר במהלכו כלפי איראן. לשם כך יהיה מוכן כנראה לוותר על התנאי המוקדם שהציב קודמו, וכן הממשלות האירופיות, להידברות ממשית עם איראן – השעיית העשרת האורניום בטרם ייפתח המשא ומתן.

הסיכויים להצלחת מהלך של הידברות בין ארצות הברית לאיראן אינם נראים גבוהים בשלב זה, עקב משקעי העבר, החשדנות והעוינות בין הצדדים והפער בין מטרותיהם ועמדותיהם. יחד עם זאת, אין לבטל מכל וכל את האפשרות שהידברות תוביל להסדר בסוגיית הגרעין. הסדר כזה יהיה אפשרי אם יחול שינוי

ממשי בעמדת אחד הצדדים, אם התמורה שארצות הברית תציע לאיראן תהיה כה גבוהה, עד שהאיראנים יעדיפו אותה על פני עימות עם ארצות הברית, או אם יושג הסדר שיניח את דעתו של ממשל אובמה, גם אם לא יענה על כל דרישותיו. השגת הסדר כזה יכולה גם לנבוע מנכונות גוברת, המסתמנת הן בארצות הברית והן באירופה, להשלים מחוסר ברירה עם העשרת אורניום באיראן, בכמות מוגבלת ותחת פיקוח הדוק.

הידברות בין ארצות הברית לאיראן כוללת סיכונים וסיכויים גם לישראל. בצד הסיכונים – בעצם המהלך קיים פוטנציאל של חיכוך ואי הבנה בין ממשל אובמה לישראל. אם הממשל יוותר על התנאי המוקדם להשעות את העשרת האורניום,

אם המהלך ייכשל, יתכן שהכישלון יסייע לממשל אובמה לגייס תמיכה בינלאומית ופנימית רחבה יותר להגברת הלחץ על איראן

יהיה בכך ניצחון טקטי לאיראן והכרה בלגיטימיות של פעילותה הגרעינית החשודה. חשוב מכך, אם יושג הסדר שיאפשר לאיראן להעשיר אורניום על אדמתה – גם אם בכמות מוגבלת ותחת פיקוח הדוק יותר – ייווצר בכך סדק שדרכו תוכל איראן להמשיך בחתירתה לנשק גרעיני גם במסגרת ההסדר.

בצד הסיכויים – אין לבטל את האפשרות שההידברות תוליד הסדר שיניח גם את דעתה של ישראל, גם אם הסיכוי לכך נראה לא גבוה בשלב זה. לחילופין, אם המהלך ייכשל, יתכן שהכישלון יסייע לממשל אובמה לגייס תמיכה בינלאומית ופנימית רחבה יותר להגברת הלחץ על איראן, ואולי גם להשיג גיבוי למהלך צבאי.

מסקנת הדברים היא, שישיראל אינה צריכה להתנגד להידברות אמריקאית-איראנית ישירה, הן עקב הסיכויים הכרוכים בה והן משום שספק אם התנגדותה תשנה את עניינו וכוונתו של ממשל אובמה לפתח הידברות כזו; במקרה כזה – ישראל תיכנס לעימות מיותר עמו. משום כך גם אין טעם שישיראל תלחץ להתעקשות אמריקאית על השעיית העשרת האורניום כתנאי מוקדם לשיחות – שאובמה כבר הודיע כי יוותר עליו. במקום זאת יכולה ישראל לתבוע השעיית ההעשרה כתנאי להתקדמות בשיחות ולהשגת הסדר, והגבלת משך השיחות. חשוב יותר שישיראל תקיים תיאום הדוק עם הממשל האמריקאי לגבי תכני השיחות, ובעיקר תעמיד אותו על הסכנה הטמונה בהסדר עם איראן שיותר סדקים, שדרכם תוכל להמשיך לפתח נשק גרעיני.

הערות

- 1 www.abcnews.go.com/print?id=4999088
- 2 www.msnbc.msn.com/id/25515357/print/1/displaymode/1098
- 3 www.brookings.edu/projects/saban-cfr/middle_east_strategy.aspx
- 4 www.effluxmedia.com/action-print-n_id-25228.html
- 5 על הוויכוח הפנימי באיראן בסוגיית ההידברות עם ארצות הברית – ראו: MEMRI, No. 477, 3.12.2008
- 6 9.5.2008, www.ynet.co.il